

การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน
สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร

The Development of Operational Effectiveness of Civil Defense Volunteers at
the Sathon District Office Bangkok

ฉัตรชัย อังสุเชษฐานนท์^{1*}, คุณหญิงณัฐนนท ทวีสิน²

Chatchai Angsuetthanond^{1*}, Khun Ying Natthanon Thavisin²

คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข¹,

คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข²

Faculty of Social Sciences and Education, Thongsook College¹,

Faculty of Social Sciences and Education, Thongsook College²

Corresponding/First Author Email: teetimenitet@gmail.com

(Received: Sep 28, 2025; Revised: Oct 21, 2025; Accepted: Oct 28, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การบริหารจัดการในงานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร 2) จุดแข็งและจุดอ่อนการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร 3) ข้อเสนอแนะการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เลือกแบบเจาะจง จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสร้างข้อสรุปเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารจัดการเป็นกลไกการพัฒนาที่สำคัญในการเตรียมความพร้อม การช่วยเหลือในภาวะฉุกเฉิน และการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติ
2. จุดแข็งของอาสาสมัคร คือ ความใกล้ชิดชุมชน จิตอาสา และการตอบสนองเชิงรุกต่อสถานการณ์ ขณะที่ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ การขาดอุปกรณ์ การฝึกอบรมต่อเนื่อง สถานะทางกฎหมาย และแรงจูงใจเชิงระบบ
3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้แก่ การกำหนดบทบาทชัดเจน พัฒนาทักษะกู้ภัยและการสื่อสาร สนับสนุนอุปกรณ์และงบประมาณ สร้างแรงจูงใจและสวัสดิการ รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบูรณาการกับหน่วยงานวิชาชีพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และความยั่งยืนของการป้องกัน และบรรเทา

สาธารณสุข

คำสำคัญ: การพัฒนา; ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน; อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน

Abstract

This Article aimed to study 1) the management of civil defense volunteer operations in Sathorn District, Bangkok; 2) the strengths and weaknesses of civil defense volunteer performance in Sathorn District; and 3) recommendations for enhancing the effectiveness of civil defense volunteer operations in Sathorn District. The research employed a qualitative approach. The study population consisted of experts associated with the Civil Defense Volunteer Center in Sathorn District, while the sample group comprised nine purposively selected key informants. The research instrument was a structured interview, and the data were analyzed using content analysis to generate conclusions that address the research objectives.

The findings revealed that

1. management serves as a critical mechanism for development in preparedness, emergency response, and post-disaster recovery.
2. the strengths of civil defense volunteers include close community engagement, volunteer spirit, and proactive responsiveness to situations, while major limitations involve inadequate equipment, lack of continuous training, unclear legal status, and limited systemic motivation.
3. policy recommendations emphasize the need for clearly defined roles, development of rescue and communication skills, provision of specialized equipment and budgetary support, establishment of motivational incentives and welfare benefits, as well as promotion of community participation and integration with professional agencies to enhance the effectiveness and sustainability of disaster prevention and mitigation

Keywords: Development; Operational Effectiveness; Civil Defense Volunteers

บทนำ

จากกระแสการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานภาครัฐ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ถือเป็นแนวโน้มสำคัญที่ส่งผลต่อการปรับบทบาทของหน่วยงานรัฐไทยในปัจจุบัน รัฐบาลได้ดำเนินการปฏิรูปการ

บริหารงานภาครัฐ โดยกำหนดนโยบายปรับโครงสร้างองค์กรให้มีขนาดเล็กลง ควบคุมการเพิ่มจำนวนข้าราชการประจำ ลดภารกิจที่ไม่ใช่งานหลัก และหันมาใช้ระบบจ้างเหมาบริการ รวมถึงการร่วมทุนกับภาคเอกชนในการให้บริการสาธารณะมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อลดภาระของรัฐและเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการแก่ประชาชน (ปวีณา ชินะโชติ, 2563: 22) และการลดขนาดองค์กรภาครัฐดังกล่าวทำให้เกิดความจำเป็นที่รัฐต้องพึ่งพาความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ในการมีส่วนร่วมดำเนินภารกิจสาธารณะ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่จำนวนบุคลากรภาครัฐไม่เพียงพอต่อภารกิจที่ต้องรับผิดชอบ การส่งเสริมบทบาทของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภาครัฐจึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างประสิทธิผลของการดำเนินงานภาครัฐในยุคปัจจุบัน ภายใต้ นโยบายประชารัฐที่เน้นให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภารกิจที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยและความมั่นคงของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2564) ในบริบทของการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย หน่วยงานของรัฐได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเครือข่าย “อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน” (อปพร.) ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนเจ้าหน้าที่รัฐในการดูแลความปลอดภัยของประชาชนในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตเมืองที่มีความหนาแน่นของประชากรสูง เช่น กรุงเทพมหานคร เขตสาทร ซึ่งมีความเสี่ยงต่อเหตุเพลิงไหม้ อุบัติเหตุ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ อปพร. จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชนในการจัดการภัยพิบัติ การช่วยเหลือผู้ประสบภัย และการสร้างความตระหนักรู้ด้านความปลอดภัยในชุมชน (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2565) กล่าวได้ว่า การดำเนินงานของอาสาสมัครดังกล่าวยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านทักษะ ความรู้ ความพร้อมของอุปกรณ์ และระบบบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบ ส่งผลให้ประสิทธิผลในการปฏิบัติงานยังไม่เต็มศักยภาพ การพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาอย่างลึกซึ้ง เพื่อหาแนวทางในการยกระดับศักยภาพของอาสาสมัครให้สามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับแนวนโยบายการบริหารภาครัฐยุคใหม่ ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น ทั้งจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม และพายุ ตลอดจนภัยที่เกิดจากมนุษย์ เช่น อัคคีภัยและอุบัติเหตุทางอุตสาหกรรม ซึ่งสร้างความเสียหายต่อชีวิต ทรัพย์สิน และเศรษฐกิจของประเทศอย่างต่อเนื่อง ปัญหาหลักของการจัดการสาธารณภัยในประเทศไทยอยู่ที่ความไม่พร้อมเชิงระบบ ทั้งด้านโครงสร้างการบริหารจัดการ ขาดความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน และขาดการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน (Sirisomboon & Ruangdej, 2022) แม้ว่าจะมีการพัฒนาแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระดับชาติและท้องถิ่น แต่การปฏิบัติจริงยังขาดประสิทธิภาพจากข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และเทคโนโลยีสนับสนุน ส่งผลให้อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ถือเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนภารกิจของรัฐในการรับมือกับสาธารณภัย โดยเฉพาะในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง อีกทั้งยังขาดระบบการฝึกอบรมต่อเนื่อง การพัฒนาศักยภาพ และแรงจูงใจในการทำงานที่ชัดเจน ส่งผลให้การตอบสนองต่อสถานการณ์สาธารณภัยยังไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Tantisomboon & Boonraksa, 2022) และในเชิงองค์ความรู้ พบว่าการศึกษา

ด้านการพัฒนาประสิทธิผลของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ยังมีจำกัด โดยเฉพาะในมิติของการบริหารจัดการ ภายใต้บริบทเมืองขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ที่มีความซับซ้อนของพื้นที่ ความหนาแน่นของประชากร และความหลากหลายของภัยพิบัติ การวิจัยเชิงประจักษ์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและกลยุทธ์การบริหารจัดการสาธารณภัยของภาครัฐให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น (Phromphithak & Sukkasem, 2023)

สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร ได้จัดตั้งศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนขึ้น เพื่อเสริมสร้างความพร้อมด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย รวมทั้งให้ความช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ เมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ ปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจและเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครเพิ่มมากขึ้น อาสาสมัครเหล่านี้ นอกจากปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแล้ว ยังให้บริการประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานฌาปนกิจศพ งานประเพณีท้องถิ่น การอำนวยความสะดวกในช่วงเทศกาล และการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ จากการสอบถามหัวหน้าศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พบว่า ในระยะแรกของการดำเนินงาน ศูนย์ยังไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง เนื่องจากมีปัญหาด้านการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมของสมาชิก การจัดทำและฝึกซ้อมแผนป้องกันภัย รวมถึงการร่วมปฏิบัติภารกิจระดับอัคคีภัย อุทกภัย วาดภัย และอุบัติเหตุต่าง ๆ ยังพบข้อจำกัดในการแบ่งงานรับผิดชอบตามภารกิจหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การรักษาความสงบเรียบร้อย การสงเคราะห์ผู้ประสบภัย และการกู้ชีพกู้ภัย ซึ่งแต่ละด้านจำเป็นต้องใช้อาสาสมัครจำนวนมากหมุนเวียนปฏิบัติหน้าที่ตามเวรยาม (สำนักงานเขตสาทร, 2567: 3)

จากหลักการและเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนภาครัฐและชุมชนในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร มีความพร้อมและมีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิผล ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ รวมถึงการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน ทั้งนี้ ผลการศึกษาคาดว่าจะช่วยสะท้อนข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการใช้ในการพัฒนาระบบบริหารจัดการของศูนย์อาสาสมัครให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ตลอดจนเป็นแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพของอาสาสมัครและชุมชนให้มีความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ภัยพิบัติในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการในงานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาจุดแข็งและจุดอ่อนการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (Civil Protection) มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมและช่วยเหลือประชาชนให้พ้นจากภัยพิบัติและสถานการณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ โดยมีการวางแผน การฝึกอบรม การจัดตั้งองค์กรและเครือข่าย การมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการ และมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมและช่วยเหลือประชาชนให้รอดพ้นจากภัยพิบัติและสาธารณภัยต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและจากมนุษย์ โดยมีการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เป็นกลไกภาคประชาชนที่จัดตั้งขึ้นภายใต้การกำกับของกระทรวงมหาดไทย เพื่อสนับสนุนภาครัฐในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยกิจการอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2553 โดยมีจำนวนสมาชิกทั่วประเทศมากกว่าหนึ่งล้านคน การดำเนินงานด้านสาธารณภัยมีแนวโน้มซับซ้อนและรุนแรงขึ้นจากปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือเชิงบูรณาการจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน โดยเฉพาะการเสริมสร้างขีดความสามารถและทักษะการปฏิบัติหน้าที่ของ อปพร. เพื่อให้สามารถจัดการภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2566)

เศกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2553: 1) กล่าวว่า สาธารณภัย เป็นเหตุการณ์ที่อุบัติขึ้นทั้ง โดยจากปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือเกิดโดยฝีมือมนุษย์ อาจเกิดอย่างฉับพลันหรือค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสียหายขนาดใหญ่ต่อชุมชนและต้องการการเข้าดำเนินการช่วยเหลือเยียวยา และแก้ไขโดยวิธีการพิเศษ

พัชรา บุญมี (2561: 8) กล่าวว่า ภัยหรือเหตุการณ์ที่สำคัญ ซึ่งทำให้สภาพการดำเนินชีวิตที่ปกติในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างกะทันหัน มีผลทำให้ประชาชนต้องขาดที่พึ่งและได้รับความทุกข์ เกิดความจำเป็นเร่งด่วนเกี่ยวกับอาหาร ที่พักอาศัย เสื้อผ้า การดูแลทางการแพทย์ การคุ้มครองและสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพอื่น ๆ

กล่าวสรุปได้ว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านบุคคล เน้นศึกษาคุณลักษณะ ทักษะคติ และศักยภาพของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน เช่น ความรู้ด้านเทคนิค ทักษะการสื่อสาร ความรับผิดชอบ จิตสาธารณะ และแรงจูงใจ ซึ่งส่งผลต่อความพร้อมและประสิทธิภาพในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย (2) ปัจจัยด้านการจัดการ มุ่งศึกษากระบวนการบริหาร การฝึกอบรม การใช้เทคโนโลยี และการประสานความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน ระบบการจัดการที่ชัดเจนและการฝึกอบรมต่อเนื่องช่วยเพิ่มประสิทธิผลของการดำเนินงาน ข้อค้นพบ

ที่เหมือนกันคือ ทั้งสองกลุ่มเห็นว่าการเสริมสมรรถนะของอาสาสมัครและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ ขณะที่ความแตกต่างอยู่ที่มุมมองด้านกลไกการบริหาร โดยบางงานเน้นปัจจัยบุคคล ขณะที่บางงานเน้นระบบและโครงสร้างการจัดการ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานด้านป้องกันภัย

การบริหาร (Administration) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร โดยมุ่งจัดการทรัพยากรทั้งคน เงิน วัสดุ และวิธีการอย่างเป็นระบบ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การบริหารจึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการวางแผน การประสานงาน และการใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ทั้งนี้ บทบาทของผู้บริหารไม่เพียงแต่จัดการภายในองค์กร แต่ยังต้องเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมภายนอกและปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืน (สมคิด บางโม, 2551: 62)

การบริหารงานด้านการป้องกันภัยพิบัติจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนที่ชัดเจน โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงสำคัญ ได้แก่ ช่วงก่อนเกิดภัย (Pre-impact) ซึ่งเน้นการวางแผนและมาตรการป้องกันล่วงหน้า, ช่วงที่เกิดภัย (Impact) ซึ่งเป็นการดำเนินการตอบสนองและลดความสูญเสียจากภัยพิบัติ และ ช่วงหลังเกิดภัย (Post-impact) ที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูและการเยียวยาเพื่อนำสถานการณ์กลับสู่สภาวะปกติ (กระทรวงมหาดไทย, 2553: 23) นอกจากนี้ การบริหารงานป้องกันภัยยังประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) การบรรเทาสาธารณภัย (Mitigation): มาตรการลดความเสี่ยงและโอกาสในการเกิดภัย เช่น การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน การสร้างแนวป้องกันภัย และการจัดทำรหัสความปลอดภัย
- 2) การเตรียมความพร้อม (Preparedness): การวางแผนและเตรียมการเพื่อรับมือกับภัยล่วงหน้า เช่น การอบรม ชักซ้อม การติดตั้งระบบเตือนภัย และการจัดเตรียมเสบียงหรือเวชภัณฑ์
- 3) การตอบสนองต่อเหตุการณ์ (Response): การดำเนินการทันทีเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ลดความเสียหาย และการประสานการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ
- 4) การฟื้นฟู (Recovery): การเยียวยาและฟื้นฟูทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพื่อให้สังคมกลับเข้าสู่สภาวะปกติหรือพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้น

กล่าวสรุปได้ว่า การบริหารงานด้านการป้องกันภัยพิบัติ เป็นการจัดการอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน ได้แก่ 1) ช่วงก่อนเกิดภัย (Pre-impact): การวางแผนและการป้องกันล่วงหน้า 2) ช่วงที่เกิดภัย (Impact): การตอบสนองและลดความสูญเสีย และ 3) ช่วงหลังเกิดภัย (Post-impact): การฟื้นฟูและเยียวยาให้กลับสู่สภาวะปกติ นอกจากนี้มีองค์ประกอบหลักของวงจรการบริหารงานป้องกันภัย ได้แก่ 1) การบรรเทาสาธารณภัย เป็นการลดโอกาสการเกิดภัย เช่น การกำหนดการใช้ที่ดินและการสร้างแนวป้องกัน 2) การเตรียมความพร้อม เป็นการวางแผนล่วงหน้า อบรม ชักซ้อม และจัดเตรียมทรัพยากร 3) การตอบสนอง เป็นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยและลดความเสียหาย และ 4) การฟื้นฟู เป็นการเยียวยาและฟื้นฟูสังคมทั้งระยะสั้นและระยะยาว

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลการปฏิบัติงาน

วิลเวอร์ธ ศรีหาดา (2551: 31) ให้ความหมายของประสิทธิผลการปฏิบัติงาน หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการปฏิบัติงานของตนให้สอดคล้องกับบทบาทขององค์กรบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ใน การปฏิบัติงานให้บรรลุประสิทธิผล ซึ่งจำเป็นต้องอาศัย ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานหลายปัจจัย เช่น คุณภาพงาน ปริมาณงาน ความตรงต่อเวลา ซึ่งเป็นเกณฑ์ในการวัดประสิทธิผลการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานโดยทั่วไป

ภูวดล วงศ์รัตน์ (2551: 16) กล่าวว่า ประสิทธิผลการปฏิบัติงาน หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติงานโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ จนทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยคำนึงถึงปริมาณ และคุณภาพของงาน

ชาญ จิตรปรีดา (2552: 18) อธิบายว่า ประสิทธิผลการปฏิบัติงาน หมายถึง ผลการปฏิบัติงานขององค์กร โดยเปรียบเทียบกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ทราบว่า การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ หรือไม่เพียงใด และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องได้เพียงใด โดยไม่สนใจว่าเป็นไปตามกระบวนการที่วางแผนไว้หรือไม่ใช้เวลาและทรัพยากรไปเท่าใด

กัญจน์ณัฏฐ์ คงวิโรจน์ (2558: 28) ให้นิยามประสิทธิผลไว้ว่า ประสิทธิผล (Effectiveness) เป็นเรื่องของ การกระทำใด ๆ หรือพยายามใด ๆ ที่มีความมุ่งหมายจะได้รับผลอะไรสักอย่างให้เกิดขึ้น การกระทำหรือความพยายามจะมีประสิทธิผลสูงต่ำเพียงใดขึ้นกับว่าผลที่ได้รับนั้นตรง ครบถ้วนทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และใช้พลังงานน้อยเพียงใด

กล่าวสรุปได้ว่า ประสิทธิผลการปฏิบัติงาน (Effectiveness) หมายถึง ความสามารถของบุคคลหรือองค์กรในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงคุณภาพ ปริมาณ ความตรงต่อเวลา และความสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ยังหมายถึงความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เกี่ยวข้องและวัดผลได้โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงกระบวนการหรือทรัพยากรที่ใช้ รวมทั้งพิจารณาความครบถ้วนทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพของผลลัพธ์ และการใช้พลังงานหรือทรัพยากรอย่างเหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับศูนย์อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร ที่ปฏิบัติงานจริงและมีประสบการณ์โดยตรง จำนวน 9 คน (สำนักงานเขตสาทร, 2567)

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตสาทร จำนวน 1 คน 2) หัวหน้าศูนย์สื่อสารป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จำนวน 1 คน 3) หัวหน้าฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

จำนวน 1 คน 4) ตัวแทน ฝ่ายรักษาความสงบเรียบร้อย จำนวน 2 คน 5) ตัวแทน ฝ่ายสงเคราะห์ผู้ประสบภัย จำนวน 2 คน และ 6) ตัวแทน ฝ่ายปฏิบัติการกู้ชีพกู้ภัย จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 9 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างหรือแบบเป็นทางการ (Structured interview or formal interview) มีการกำหนดแนวทางสัมภาษณ์ที่มีลักษณะคล้ายกับการใช้แบบสอบถาม คำถามต่าง ๆ ได้กำหนดขึ้นเป็นแบบสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดแน่นอน ซึ่งไม่ว่าจะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามแบบเดียวกันและมีลำดับขั้นตอนเรียบเรียงเหมือนกัน เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ด้านรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านสงเคราะห์ผู้ประสบภัย และด้านปฏิบัติการกู้ชีพกู้ภัย

2.2 การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งในพื้นที่ศึกษาและเก็บรวบรวมเอกสารทางวิชาการ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ การสืบค้นจากสารสนเทศและข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงศึกษาการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2) ผู้วิจัยมีกระบวนการเพื่อตรวจสอบหาคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยการตรวจสอบคุณภาพของประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยการกำหนดข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จำแนกคำถามให้ครอบคลุมตามแนวคิดหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ให้ชัดเจน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาเครื่องมือให้มีความครอบคลุมตัวแปรและวัตถุประสงค์ และสามารถตรวจสอบ ได้โดยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence Index = IOC) ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่า IOC = 0.50 ขึ้นไป ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.85

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีบริบทลักษณะใกล้เคียงกัน ได้แก่ ฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักงานเขตบางรัก จำนวน 4 ชุด

แบ่งเป็นกลุ่มละ 1 ชุด ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ฝ่ายรักษาความสงบเรียบร้อย ฝ่ายสงเคราะห์ผู้ประสบภัย และฝ่ายปฏิบัติการกู้ชีพกู้ภัย

ขั้นตอนที่ 4 หลังจากนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงและแก้ไข เพื่อให้ได้เครื่องมือการวิจัยที่มีความสมบูรณ์และสามารถเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และนำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวน 9 ชุด เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวม ข้อมูล ตำรา หนังสือ วารสาร การสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการประชุม คู่มือการปฏิบัติงาน ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง เอกสารทางวิชาการ โดยค้นคว้าศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจาก แหล่งปฐมภูมิ หรือทุติยภูมิที่เป็นข้อมูลที่มีการบันทึกไว้อยู่แล้วโดยบุคคลอื่น ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาแนวทางและจัดทำข้อเสนอแนะการพัฒนาประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะทำการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีเค้าโครง ในการซักถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็น ซึ่งผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และใช้แบบสัมภาษณ์ ที่มีข้อคำถามสัมภาษณ์ในรูปแบบคำถามปลายเปิด (Open-ended questions) ที่มีคำถามแบบเดียวกัน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งมีวิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

2.1 การเตรียมความพร้อมในการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า

2.2 การติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยทำการนัดหมายวันและเวลาในการสัมภาษณ์ นอกจากนั้นยังจะต้องแจ้งผู้ให้สัมภาษณ์ได้เข้าใจและทราบถึงวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์และการเก็บข้อมูล สำหรับการวิจัย

2.3 การเตรียมแบบสอบถามการสัมภาษณ์ที่จะใช้สำหรับในการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัย จะต้องทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อใช้สำหรับการปรับตัว ทั้งนี้ยังรวมถึงการใช้ถ้อยคำ วาจา ในการสัมภาษณ์ให้มีความเหมาะสม

2.4 การสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะต้องสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามแบบการสัมภาษณ์ที่ได้เตรียมไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามความต้องการกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งในการสัมภาษณ์นี้อาจมีทั้งการกรอกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์ ให้อยู่ในรูปแบบเอกสาร และขออนุญาตให้มีการใช้เครื่องบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์อีกด้วย

2.5 การตรวจสอบข้อมูลแบบสอบถามการสัมภาษณ์ ว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล การสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะต้องตรวจสอบว่าได้ทำการสัมภาษณ์ตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัยครบทุกข้อหรือไม่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ผู้วิจัยจะต้องนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มาเก็บรวบรวมข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นการจดบันทึกการสัมภาษณ์ หรือข้อมูลที่ทำกรบันทึกเสียงไว้ นำทั้งหมดนี้มาวิเคราะห์ข้อมูล เบื้องต้น โดยจะต้องทำการแยกข้อมูลออกเป็นแต่ละประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นต่าง ๆ แล้วให้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่างนั้น มาเปรียบเทียบกับคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์มีความเหมือนและแตกต่างกันไปในแนวทาง เดียวกันหรือไม่ ก่อนที่จะนำข้อมูลนั้น ๆ มาทำการวิเคราะห์

3) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นต่าง ๆ แล้วจึงนำข้อมูลนั้นมาเปรียบเทียบกับ ข้อมูลเอกสารที่มีความเกี่ยวข้อง คือ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้วิจัยได้ ทราบถึงความเหมือนและแตกต่างกันของข้อมูล ก่อนที่จะนำข้อมูลนั้น ๆ มาทำการวิเคราะห์

4) นำข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบแล้วนั้น มาทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลรวมกัน เพื่อทำบทสรุปผลการวิจัยจากการบริหารจัดการอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ปัญหาและอุปสรรค การปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน และจัดทำข้อเสนอแนะการพัฒนาประสิทธิผล การปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยจะทำการ นำเสนอบทสรุปผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย “การพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร” นักวิจัยจึงนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ ข้อคำถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการในงานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. บทบาทและหน้าที่ของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน บทบาทของอาสาสมัครครอบคลุม กระบวนการป้องกันภัยพิบัติ 3 ระยะ ได้แก่ (1) ก่อนเกิดภัยพิบัติ การสร้างความตระหนักและให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับความเสี่ยงภัยพิบัติ การจัดทำแผนเผชิญเหตุร่วมกับหน่วยงานรัฐ และตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์ เช่น เรือพาย ชุดดับเพลิง และวิทยุสื่อสาร (2) ระหว่างเกิดภัยพิบัติ การเฝ้าระวัง แจ้งเตือนภัย อำนวยความสะดวก และให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย สนับสนุนการค้นหาและกู้ภัย ควบคุมจราจร และปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐตามระบบการบังคับบัญชา และ (3) หลังเกิดภัยพิบัติ การฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการจัดทำบัญชีผู้ประสบภัย ฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ประสบภัย และ

สรุปบทเรียนเพื่อนำไปปรับปรุงการเตรียมความพร้อมในอนาคต

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน มีปัจจัยหลักสามารถจำแนกเป็น 3 มิติ ได้แก่

1) องค์ประกอบภายในอาสาสมัคร จิตสำนึก ความผูกพันกับชุมชน ความรู้ ทักษะวินัย และความสามารถในการปฏิบัติงานตามคำสั่งอย่างเป็นระบบ 2) ทรัพยากรและโครงสร้างสนับสนุน: อุปกรณ์และเครื่องมือที่พร้อมใช้งาน งบประมาณจากภาครัฐ การฝึกอบรมต่อเนื่อง การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาและประชาชน และ 3) นโยบายและยุทธศาสตร์ นโยบายส่งเสริมศักยภาพ การจัดสวัสดิการ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และเครือข่ายอาสาสมัครในระดับชุมชนและชาติ

3. ความพร้อมและการพัฒนาศักยภาพในการกู้ชีพ-กู้ภัย มีความพร้อมและข้อเสนอเพื่อยกระดับสมรรถนะ ได้แก่ 1) บุคลากรและจิตสำนึกจิตอาสา มีความเสียสละ ผูกพันกับชุมชน มีความรู้พื้นฐานในการกู้ชีพ-กู้ภัย และคุ้นเคยพื้นที่ปฏิบัติงาน 2) ทักษะและประสบการณ์ ผ่านการอบรมเบื้องต้นและมีประสบการณ์จริง ส่งผลต่อความสามารถในการประเมินสถานการณ์ การทำงานเป็นทีม และการตัดสินใจภายใต้ความกดดัน 3) อบรมต่อเนื่องและเชิงลึก ครอบคลุมทักษะขั้นสูง เช่น การช่วยเหลือในพื้นที่ภัยพิบัติ การใช้เครื่อง AED การบริหารจัดการเหตุการณ์ และการจัดการความเครียด 4) อุปกรณ์และเทคโนโลยีมีอุปกรณ์เบื้องต้น แต่ยังขาดแคลนอุปกรณ์มาตรฐานและเทคโนโลยีสนับสนุน เช่น ระบบ GPS และแอปพลิเคชันรายงานเหตุ 5) ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก: ประสานงานกับโรงพยาบาล ตำรวจ และองค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ และ 6) การยกระดับวิชาชีพ การสอบวัดระดับความสามารถและการรับรองจากหน่วยงานที่มีอำนาจ เพื่อสร้างมาตรฐานและความน่าเชื่อถือ

4. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ 1) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ คือ การสื่อสารที่ถูกต้อง ชัดเจน และทันเวลา ลดความสับสน เพิ่มความเข้าใจตรงกัน และสนับสนุนการทำงานเป็นทีม 2) การประสานงานอย่างเป็นระบบ เป็นการเชื่อมโยงกับหน่วยงานรัฐและองค์กรท้องถิ่น ลดความซ้ำซ้อน เพิ่มความคล่องตัว และเสริมพลังร่วมในการจัดการภัยพิบัติ และ 5) การมอบหมายหน้าที่อย่างเหมาะสม เป็นการกำหนดงานชัดเจน มอบอำนาจในการตัดสินใจ และติดตามผล ส่งเสริมขวัญกำลังใจและใช้ศักยภาพของอาสาสมัครเต็มที่

5. การฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพ โดยมีข้อจำกัดและแนวทางปรับปรุง ได้แก่ 1) ความไม่เพียงพอของการฝึกอบรม เนื้อหาเน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ขาดการประเมินศักยภาพเฉพาะบุคคล 2) ขาดการฝึกซ้อมในสถานการณ์จริง ความมั่นใจและทักษะยังไม่เพียงพอในเหตุการณ์ซับซ้อน 3) ความล้าสมัยของหลักสูตรและอุปกรณ์ ควรปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น VR/AR และ AED 4) การฝึกอบรมแบบบูรณาการ: ควรร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น โรงพยาบาล หน่วยกู้ภัย และเจ้าหน้าที่ดับเพลิง 5) การประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ อบรมและประเมินผลซ้ำทุกปี และ 5) การสนับสนุนจากหลายภาคส่วน รัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อความยั่งยืนของระบบอาสาสมัคร

6. แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เป็นแรงจูงใจของอาสาสมัคร ได้แก่ 1) แรงจูงใจภายใน เป็นความรักและผูกพันชุมชน ภาครัฐมีใจในบทบาท ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และแรงบันดาลใจจากบุคคล

ต้นแบบ และ 2) แรงจูงใจภายนอก เป็นการได้รับการยอมรับ ยกย่องเชิดชูเกียรติ การสนับสนุนจากครอบครัว และชุมชน และโอกาสพัฒนาทักษะและความรู้

สรุปได้ว่า บทบาทของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนครอบคลุม 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนเกิดภัยพิบัติ การสร้างความตระหนักให้ชุมชน จัดทำแผนเผชิญเหตุ และตรวจสอบอุปกรณ์ ระหว่างเกิดภัยพิบัติ การเฝ้าระวัง แจ้งเตือน ช่วยเหลือผู้ประสบภัย สนับสนุนการค้นหาและกู้ภัย รวมถึงการประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐ หลังเกิดภัยพิบัติ การฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐาน สนับสนุนการจัดทำบัญชีผู้ประสบภัย และฟื้นฟูสภาพจิตใจประชาชน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพแบ่งเป็น 3 มิติ ได้แก่ องค์ประกอบภายในอาสาสมัคร เช่น จิตสำนึก ความผูกพัน ทักษะและวินัย; ทรัพยากรและโครงสร้างสนับสนุน เช่น อุปกรณ์ งบประมาณ การฝึกอบรมต่อเนื่อง และการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา; และนโยบายยุทธศาสตร์ เช่น การจัดสวัสดิการ การส่งเสริมศักยภาพ และเครือข่ายอาสาสมัคร และการพัฒนาศักยภาพควรเน้นอบรมต่อเนื่องและเชิงลึก การใช้เทคโนโลยีทันสมัย การประเมินสมรรถนะบุคคล การสร้างแรงจูงใจทั้งภายในและภายนอก และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เช่น โรงพยาบาล ตำรวจ และองค์กรท้องถิ่น เพื่อสร้างความมั่นใจ ประสิทธิภาพ และความยั่งยืนของอาสาสมัครในชุมชน

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ ข้อคำถามจุดแข็ง และจุดอ่อนการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญดังนี้

1. จุดแข็งของอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือน ได้แก่ ความใกล้ชิดกับชุมชนและการเป็นคนในพื้นที่ 1) มีความเข้าใจบริบทของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ทั้งภูมิประเทศ วัฒนธรรม ความเชื่อ และเครือข่ายส่วนบุคคล ทำให้สามารถวางแผนการเฝ้าระวังและช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองต่อเหตุฉุกเฉินได้รวดเร็ว และได้รับความไว้วางใจจากประชาชน 2) จิตอาสา ความเสียสละ และคุณธรรม แสดงความเสียสละทั้งเวลา กำลังกาย และบางครั้งถึงชีวิต เพื่อส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน แรงจูงใจภายในนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานต่อเนื่อง และ 3) บทบาทเชิงรุกในภาวะปกติและวิกฤต โดยทำหน้าที่ตรวจตราและเฝ้าระวังพื้นที่ในภาวะปกติ และสามารถเข้าถึงเหตุการณ์ฉุกเฉินในภาวะวิกฤต เช่น ภัยธรรมชาติ อุบัติเหตุ หรือสถานการณ์รุนแรง โดยเป็นกลุ่มแรกที่รายงานสถานการณ์ต่อหน่วยงานรัฐ

2. จุดอ่อนของอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือน ได้แก่ 1) การขาดอุปกรณ์และเครื่องมือในการปฏิบัติงาน ซึ่ง อปพร. หลายกลุ่มประสบปัญหาขาดแคลนอุปกรณ์ช่วยเหลือเบื้องต้น วิทยุสื่อสาร เสื้อสะท้อนแสง หรือยานพาหนะ ทำให้การช่วยเหลือและการตอบสนองเหตุฉุกเฉินไม่เต็มประสิทธิภาพ 2) ขาดการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นระยะสั้นหรือเฉพาะกิจ ทำให้ขาดทักษะและความรู้ในเทคนิคใหม่ ๆ และไม่มีการพัฒนาระยะยาว 3) ไม่มีอำนาจตามกฎหมายในการควบคุมสถานการณ์ โดย อปพร. ไม่มีสถานะทางกฎหมายในการสั่งการหรือควบคุมฝูงชน จึงต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจเต็ม 4) ข้อจำกัดด้านเวลาและแรงจูงใจ ซึ่งภาระงานหลักและค่าตอบแทนที่ไม่เพียงพออาจลดความต่อเนื่องและความทุ่มเทในการทำงาน 5) ขาดทักษะเฉพาะในบางภารกิจ บางราย

ยังขาดทักษะด้านการแพทย์เบื้องต้น การจัดการความขัดแย้ง หรือการใช้เทคโนโลยีสำหรับประสานงาน และ 6) ปัญหาในการเข้าถึงพื้นที่หรือชุมชนบางประเภท บางพื้นที่เข้าถึงยาก เช่น ชุมชนที่รยนต์หรือจักรยานยนต์ไม่สามารถเข้าถึงได้ ต้องใช้การเดินเท้า ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการเข้าช่วยเหลือ

3. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิผล จากการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน สามารถเสนอแนวทางการพัฒนาอาสาสมัครได้ดังนี้ 1) การสนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องมือ จัดหาอุปกรณ์ช่วยเหลือมาตรฐานและเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย รวมถึงยานพาหนะที่เหมาะสมกับพื้นที่ปฏิบัติงาน 2) การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย จัดอบรมเชิงปฏิบัติ ทั้งทักษะพื้นฐานและทักษะเฉพาะด้าน เช่น การแพทย์เบื้องต้น การจัดการความขัดแย้ง และการใช้เทคโนโลยีเพื่อประสานงาน 3) การสร้างสถานะทางกฎหมายหรือแนวปฏิบัติชัดเจน เพื่อให้อปพร. สามารถมีส่วนร่วมในการควบคุมสถานการณ์และประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) การจัดการแรงจูงใจและเวลา จัดสวัสดิการหรือค่าตอบแทนที่เหมาะสม และสร้างระบบการหมุนเวียนงานเพื่อให้สมาชิกสามารถบริหารเวลาส่วนตัวได้ และ 4) การพัฒนาความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่ ฝึกอบรมวิธีปฏิบัติในพื้นที่ยากลำบาก และจัดหาเครื่องมือที่เหมาะสม เช่น เรือพาย อุปกรณ์เดินเท้า หรืออุปกรณ์พิเศษสำหรับพื้นที่สูงชัน

สรุปได้ว่า อาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือนมีจุดแข็งด้านความใกล้ชิดกับชุมชน จิตสำนึกอาสา และบทบาทเชิงรุกในภาวะปกติและวิกฤต อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานยังถูกจำกัดด้วยข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ ทักษะ ฝึกอบรม เวลา และสถานะทางกฎหมาย การพัฒนาอย่างเป็นระบบในด้านการฝึกอบรม การสนับสนุนทรัพยากร และการสร้างระบบแรงจูงใจเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิผลของอาสาสมัครในภารกิจรักษาความสงบเรียบร้อย

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ ข้อเสนอแนะการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญดังนี้

การยกระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำเป็นต้องพิจารณาในหลายมิติ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาศักยภาพ การสนับสนุนทรัพยากร แรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

1. การบริหารจัดการและการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า การกำหนดโครงสร้างการบริหารงานอย่างชัดเจนเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิผลของ อปพร. ได้แก่ การกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ไม่ซ้ำซ้อน การวางแผนงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ และการพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลภารกิจเพื่อให้สามารถปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง

2. การพัฒนาศักยภาพและการฝึกอบรมต่อเนื่อง การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติและการจำลองสถานการณ์ในพื้นที่เสี่ยงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเน้นการพัฒนาทักษะสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ทักษะกู้ภัยและช่วยชีวิต 2) ทักษะการสื่อสารและประสานงาน และ 3) ทักษะด้านจิตวิทยาและการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉิน นอกจากนี้ ควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายภายนอก เช่น หน่วยงานรัฐ โรงพยาบาล และมูลนิธิกู้ภัย

เพื่อเสริมสร้างการทำงานเชิงเครือข่าย

3. การสนับสนุนทรัพยากรและอุปกรณ์ ซึ่ง อปพร. จำเป็นต้องเข้าถึงอุปกรณ์เฉพาะทาง เช่น วิทยุสื่อสาร ถังดับเพลิง และอุปกรณ์ปฐมพยาบาล แต่ในหลายพื้นที่ยังขาดแคลนหรือใช้อุปกรณ์ล้าสมัย ดังนั้นควรจัดตั้งงบประมาณเฉพาะกิจสำหรับอุปกรณ์และเครื่องมือ จัดทำคลังอุปกรณ์กลางในระดับเขต เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานเชิงระบบ

4. การสร้างแรงจูงใจและสวัสดิการ แม้งานอาสาสมัครไม่หวังผลตอบแทน แต่การสนับสนุนแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความต่อเนื่องและความผูกพัน ได้แก่ การให้ค่าตอบแทนขั้นต่ำในภารกิจฉุกเฉิน การมอบเกียรติบัตรหรือประกาศเกียรติคุณ และการจัดสวัสดิการพื้นฐาน เช่น ประกันอุบัติเหตุ เครื่องแบบ และอุปกรณ์ป้องกันภัย

5. การพัฒนาเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของชุมชน อปพร. ควรทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการประสานงานกับชุมชน โดยจัดกิจกรรมฝึกซ้อมร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก รมณรงค์ความรู้ด้านความปลอดภัยและป้องกันภัย และพัฒนาเครื่องมือสื่อสาร เช่น แอปพลิเคชันแจ้งเหตุแบบเรียลไทม์ เพื่อสนับสนุนการทำงานเชิงระบบ

6. ข้อเสนอเชิงนโยบาย การสร้างกรอบกฎหมายหรือระเบียบรองรับสถานะของอาสาสมัครเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างมั่นใจและเป็นที่ยอมรับในสังคม โดยรวมถึงการกำหนดสถานะทางกฎหมายของ อปพร. การกำหนดนโยบายการพัฒนาศักยภาพแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานวิชาชีพ และการสร้างมาตรฐานด้านทักษะ ความรู้ และการปฏิบัติหน้าที่

สรุปได้ว่า การยกระดับประสิทธิผลของอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำเป็นต้องพิจารณาหลายมิติ ได้แก่ การบริหารจัดการที่ชัดเจน การประสานงานกับหน่วยงานและชุมชน การพัฒนาศักยภาพผ่านการฝึกอบรมและจำลองสถานการณ์ ทักษะกู้ภัย การสื่อสาร และการบริหารเหตุฉุกเฉิน การสนับสนุนทรัพยากรและอุปกรณ์เฉพาะทาง การสร้างแรงจูงใจและสวัสดิการพื้นฐาน การพัฒนาเครือข่ายชุมชนและเครื่องมือสื่อสาร รวมถึงการกำหนดกรอบกฎหมายรองรับสถานะและมาตรฐานทักษะ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจอย่างมั่นใจ มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนในสังคม

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย “การพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานเขตสาทร กรุงเทพมหานคร” นักวิจัยจึงนำผลการศึกษามาอภิปราย ดังต่อไปนี้

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือนขึ้นอยู่กับปัจจัยการบริหารจัดการ 3 ประการ คือ (1) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ต้องถูกต้อง ชัดเจน ทันเวลา และใช้ระบบทันสมัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน (2) การประสานงานอย่างเป็นระบบระหว่างอาสาสมัครกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความรวดเร็วในการจัดการภัยพิบัติ และ (3) การมอบหมายหน้าที่อย่างเหมาะสม โดยกำหนดบทบาทตามศักยภาพ พร้อมการมอบอำนาจ ติดตาม

ผล และสร้างแรงจูงใจ ซึ่งทั้งสามปัจจัยเป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย ด้านความรวดเร็ว ความปลอดภัย และความพึงพอใจของประชาชน ข้อค้นพบใหม่ คือ ประสิทธิภาพอาสาสมัคร ป้องกันสาธารณภัยขึ้นกับการสื่อสาร ประสานงาน และมอบหมายงานอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรรณิกา กุกุดเรือ และคณะ (2568) พบว่า เครือข่ายเฝ้าระวังความปลอดภัยของเทศบาลนครรังสิต มีศักยภาพในการสื่อสารแจ้งเหตุ และมีระบบเฝ้าระวังและแจ้งเหตุที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ยังต้องการเพิ่มศักยภาพดังกล่าวให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ประสิทธิภาพการสื่อสารแจ้งเหตุและระบบเฝ้าระวังและแจ้งเหตุในพื้นที่ พบว่าเกิดจากความเข้มแข็งของเครือข่ายเฝ้าระวังความปลอดภัยที่ประสานร่วมมือกัน

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 จุดแข็งของอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือน ได้แก่ ความใกล้ชิดและเข้าใจบริบทชุมชน มีจิตอาสา เสียสละ และมีบทบาทเชิงรุก ทั้งในภาวะปกติและวิกฤต ทำให้ตอบสนองเหตุฉุกเฉินได้รวดเร็วและได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ขณะที่จุดอ่อนหลัก คือ การขาดอุปกรณ์และเครื่องมือ ฝึกอบรมไม่ต่อเนื่อง ขาดสถานะทางกฎหมาย ข้อจำกัดด้านเวลา แรงจูงใจและค่าตอบแทน รวมถึงทักษะเฉพาะบางด้าน เช่น การแพทย์เบื้องต้น การจัดการความขัดแย้ง และการใช้เทคโนโลยี นอกจากนี้ การเข้าถึงพื้นที่ยากลำบากยังเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพการช่วยเหลือ การพัฒนาอาสาสมัครจึงต้องมุ่งทั้งอุปกรณ์ ความรู้ ทักษะ และแรงจูงใจอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับศักยภาพและความสามารถในการตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉินอย่างยั่งยืน ตลอดจนเพิ่มความปลอดภัยและความเชื่อมั่นของประชาชนในพื้นที่เมือง ข้อค้นพบใหม่คือ อาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยมีจิตอาสาใกล้ชิดชุมชน แต่ต้องพัฒนาอุปกรณ์ ทักษะ และแรงจูงใจเพื่อเพิ่มประสิทธิผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขนิษฐา สิมสา และศิวัช ศรีโสภากุล (2568) พบว่า การจัดการความปลอดภัยสาธารณะในตำบลหน้าพระธาตุอาศัยความร่วมมือชุมชน เช่น การเฝ้าระวังผ่านกลุ่มไลน์ หมู่บ้าน การตั้งเวรยาม การให้ความรู้เรื่องข้อห้ามปลอดภัย และการเตรียมถุงยังชีพสำหรับน้ำท่วม อย่างไรก็ตาม พบปัญหาอุบัติเหตุจากถนนแคบ ไม่มีไฟส่องสว่าง และน้ำท่วมฉับพลัน รวมถึงข้อจำกัดงบประมาณและบุคลากร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นความจำเป็นในการพัฒนากลไกความร่วมมือ การใช้เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างความปลอดภัยสาธารณะที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ประเด็นสำคัญในการพัฒนาอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือน ได้แก่ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการกำหนดบทบาทอย่างชัดเจน การพัฒนาทักษะ กู้ภัย การสื่อสาร และจิตวิทยา ผ่านการฝึกอบรมต่อเนื่อง การสนับสนุนอุปกรณ์เฉพาะทางและงบประมาณ การสร้างแรงจูงใจและสวัสดิการพื้นฐาน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการใช้เทคโนโลยี รวมถึงข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อยกระดับสถานะและบูรณาการการพัฒนาร่วมกับหน่วยงานวิชาชีพ การพัฒนาอย่างรอบด้านทั้งด้านการบริหารจัดการ ศักยภาพ ทรัพยากร แรงจูงใจ และความร่วมมือกับชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการปฏิบัติงาน ตลอดจนยกระดับความปลอดภัยของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองหนาแน่นและเปราะบาง เช่น เขตสาทร ซึ่งมีความท้าทายเฉพาะด้านพื้นที่

และความหนาแน่นของชุมชน ข้อค้นพบใหม่คือ การพัฒนาอาสาสมัครป้องกันสาธารณสุขต้องเน้นบริหารจัดการชัดเจน พัฒนาทักษะและจิตวิทยา สนับสนุนอุปกรณ์และงบประมาณ สร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมชุมชนและเทคโนโลยี พร้อมยกระดับสถานะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เฉลิมพล นุชอุดม และคณะ (2568) พบว่า 1) ควรมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะในการปฏิบัติงานทั้ง Technical Skill Conceptual Skill และ Human Skill ให้แก่ อาสาสมัครป้องกันสาธารณสุขอย่างต่อเนื่องทั้งการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ใหม่หรือฝึกอบรมหลักสูตรทบทวนการจัดทัศนศึกษาดูงานในพื้นที่ที่อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนสามารถปฏิบัติด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณสุขหรือกิจกรรมอื่น ๆ ได้สำเร็จ ทั้งนี้การพัฒนาความรู้ดังกล่าวจะเป็นการจัดดำเนินการเองโดยเทศบาลหรือส่งเข้าร่วมฝึกพัฒนาความรู้กับหน่วยงานอื่น 2) ควรมีการประชุมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนประจำเดือนเพื่อใช้เป็นเวทีในการพบปะประสานงานและทำความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ระหว่างผู้บริหารเทศบาลเจ้าหน้าที่ของเทศบาลเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น และสมาชิกอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนวางแนวทางในการทำงานและการสรุปผลการปฏิบัติงานประจำเดือน 3) ควรสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินนโยบายให้กับหน่วยงานในพื้นที่อย่างเพียงพอไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณ บุคลากรเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน 4) ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมชุมชนในการจัดทำแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณสุขการอพยพการเอาตัวรอดเมื่อเกิดสาธารณสุขรวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับสาธารณสุขโดยชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสาธารณสุขแนวทางในการปฏิบัติตัวเมื่อเกิดภัยหรือคาดว่าจะเกิดภัย และ 5) ควรเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนในการป้องกันและบรรเทาสาธารณสุข ทั้งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน เขตสาทร กรุงเทพมหานคร พบประเด็นสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของอาสาสมัครในเขตเมืองมิได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรหรือกำลังพลเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงแรงจูงใจภายใน เช่น ความภูมิใจในบทบาทความรักถิ่นฐาน และการยอมรับจากสังคม อีกทั้งลักษณะเฉพาะพื้นที่ เช่น ตึกสูง ถนนแคบ ความหนาแน่นของการจราจร และชุมชนแออัด เป็นอุปสรรคเฉพาะที่แตกต่างจากชนบท 2) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยเน้นการสื่อสาร การประสานงาน และการมอบหมายงานอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความพร้อม รวมถึงการให้มีส่วนร่วมในกระบวนการวางนโยบายท้องถิ่นซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ 3) การพัฒนาแรงจูงใจอย่างยั่งยืน โดยมุ่งสร้างแรงจูงใจเชิงจิตวิทยาและการยกย่อง เช่น การจัดอบรมพัฒนาศักยภาพต่อเนื่อง การมอบรางวัล เกียรติบัตร และการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเชิงนโยบาย สามารถนำไปปรับใช้ในระดับประเทศ และ 4) การพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครอย่างบูรณาการ ผ่านการฝึกอบรมด้วยเทคโนโลยี เช่น VR/AR และสถานการณ์จำลองจริง รวมทั้งการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อเพิ่มความพร้อมในการตอบสนองต่อภัยพิบัติเมือง ซึ่งผู้วิจัยสามารถเขียนเป็นแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
(ที่มา: ฉัตรชัย อังสุเชษฐานนท์)

ข้อเสนอแนะ

บทบาทของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ครอบคลุมก่อน ระหว่าง และหลังเกิดภัยพิบัติ ได้แก่ การสร้างความตระหนักแก่ชุมชน จัดทำแผนเผชิญเหตุ เผื่อระวาง แจ่งเตือน ช่วยเหลือผู้ประสบภัย ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ และฟื้นฟูทั้งโครงสร้างพื้นฐานและสภาพจิตใจประชาชน ปัจจัยสำคัญที่กำหนดประสิทธิผลของ อปพร. ได้แก่ จิตสำนึก ความผูกพัน ทักษะการทำงาน ทรัพยากรและงบประมาณ การฝึกอบรม และนโยบายสนับสนุน แม้จะมีจุดแข็งด้านความใกล้ชิดกับชุมชน แต่ยังมีข้อจำกัดเรื่องอุปกรณ์ ความเชี่ยวชาญ และสถานะทางกฎหมาย จึงควรเน้นการฝึกอบรมเชิงลึก การใช้เทคโนโลยี การประเมินสมรรถนะ การจัดสวัสดิการ และสร้างแรงจูงใจควบคู่การประสานงานกับหน่วยงานเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน ซึ่งมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานเขตสาทร ควรมีการพัฒนากระบวนการฝึกอบรมและเสริมสร้างสมรรถนะอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ควรจัดให้มีหลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และเน้นทักษะการตอบสนองต่อภัยพิบัติในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะภัยที่มีความซับซ้อน เช่น เหตุการณ์สารเคมีรั่วไหลหรือไฟฟ้าลัดวงจรในอาคารสูง ซึ่งเป็นบริบทเฉพาะของเขตสาทร นอกจากนี้ควรมีการอบรมซ้ำเป็นระยะ รวมทั้งพัฒนาแนวทางการประเมินสมรรถนะ เพื่อสร้างความมั่นใจว่าสมาชิกอาสาสมัครมีทักษะที่ทันสมัยและพร้อมปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์จริง

1.2 การจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ที่เพียงพอและเหมาะสมกับพื้นที่ปฏิบัติงาน เช่น การขาดแคลนอุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็น เช่น เครื่องดับเพลิง อุปกรณ์ช่วยชีวิต หรือเครื่องมือสื่อสารฉุกเฉิน เป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบควรมีนโยบายในการจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสม และคำนึงถึงความแตกต่างเชิงพื้นที่ของแต่ละเขต โดยเฉพาะเขตสาทรซึ่งมีทั้งอาคารสูงและพื้นที่ชุมชนหนาแน่น การสนับสนุนทรัพยากรอย่างเพียงพอจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการตอบสนองต่อภัยพิบัติได้อย่างทันท่วงที

1.3 ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคเอกชนในระดับพื้นที่ ได้แก่ ควรมีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนการป้องกันสาธารณภัยร่วมกับอาสาสมัคร และเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนทรัพยากรหรือเทคโนโลยีเพื่อใช้ในภารกิจ เช่น กล้องวงจรปิด ระบบแจ้งเตือนภัย หรือระบบฐานข้อมูลความเสี่ยงในพื้นที่ ทั้งนี้จะช่วยให้เกิดความร่วมมือแบบพหุภาคีระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน อันจะนำไปสู่การจัดการภัยพิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

1.4 ควรพัฒนากลไกการติดตาม ประเมินผล และให้แรงจูงใจเชิงระบบ ได้แก่ ควรมีกลไกในการประเมินผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครในเชิงระบบ โดยใช้ดัชนีชี้วัดที่ชัดเจน เช่น เวลาตอบสนองต่อเหตุการณ์ ความพึงพอใจของประชาชน หรือจำนวนกิจกรรมที่อาสาสมัครเข้าร่วม ทั้งนี้ควรจัดให้มีระบบการให้แรงจูงใจอย่างเหมาะสม เช่น การให้เกียรติบัตร การบรรจุในระบบสวัสดิการ หรือสิทธิประโยชน์พิเศษต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้อาสาสมัครมีความภาคภูมิใจและมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพและความยั่งยืนของการดำเนินงานของอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยฝ่ายพลเรือนของสำนักงานเขตสาทร ซึ่งจะช่วยให้การบริหารจัดการภัยพิบัติในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้กับประชาชนในเขตเมืองอย่างยั่งยืน

2.2 ควรศึกษาปัจจัยด้านจิตสำนึกสาธารณะและแรงจูงใจภายในที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร เพื่อเข้าใจกลไกที่เสริมสร้างความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมในระยะยาว

2.3 ควรวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างสำนักงานเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร เพื่อวิเคราะห์แนวทางบริหารจัดการอาสาสมัครที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของเขตสาทร อันจะช่วยยกระดับการป้องกันสาธารณภัยในระดับท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2566). *ระบบจัดการข้อมูลสารสนเทศด้านสาธารณภัย*. กระทรวงมหาดไทย.
- กรรณิกา กุกุดเรือ, จิราพร พวงอินทร์, ภิรมพจน์ น้อมชอบพิทักษ์ และศิลาปัสสา ศิริชัย. (2568). การวิเคราะห์ศักยภาพการสื่อสารแจ้งเหตุ ระบบเฝ้าระวังและแจ้งเหตุของเครือข่ายเฝ้าระวังความปลอดภัยเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(4), 329-348.
- กัญจน์ณัฐ คงวิโรจน์. (2558). แบบของผู้นำพฤติกรรมของผู้นำ แรงจูงใจของพนักงานปฏิบัติการที่มีประสิทธิผลในการทำงานของธนาคารแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร. *การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ชนิฐา สิมสา และศิวัช ศรีโคงกุล. (2568). สภาพและปัญหาการจัดการความปลอดภัยสาธารณะของตำบลหน้าพระธาตุ อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. *รายงานการประชุม Graduate School Conference*, 8(1), 1-15.
- เฉลิมพล นุษุขุดม, สุวัจ รัชตวัฒนกุล และสนใจ รัชตวัฒนกุล. (2568). การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือนในการปฏิบัติงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเทศบาลเมืองฉะเชิงเทราอำเภอเมืองฉะเชิงเทราจังหวัดฉะเชิงเทรา. *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เภยจมิตรวิชาการครั้งที่ 15, Thonburi University, Bangkok, Thailand, May 15, 2025*, 306-319.
- ชาญ จิตรปรีดา. (2552). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์เด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมุกดาหาร. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*.
- ปวีณา ชินะโชติ. (2563). *การประเมินสมรรถนะของอาสาสมัครด้านสาธารณภัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาท้องถิ่น.
- พัชรา บุญมี. (2561). การปรับตัวของประชาชนในการป้องกันและบรรเทาอุทกภัยในเขตตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *การศึกษาค้นคว้าอิสระ หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ภูวดล วงศ์รัตน์. (2551). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตในการทำงานกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมการผลิตของจังหวัดเพชรบุรี. *รายงานวิจัย*. เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- วีไลวรรณ ศรีหาคา. (2551). ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการเรียนรู้กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วิทยานิพนธ์ บัณฑิตมหาบัณฑิต*. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เศกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ. (2553). *การจัดการสาธารณภัย*. เชียงใหม่: สาขาวิชาการจัดการสาธารณสุข ภาควิชาสังคมศาสตร์กับการพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- สนอง คำชมภู. (2551). *การจัดการสาธารณภัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สมคิด บางโม. (2551). *การบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานเขตสาทร. (2567). *ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอิเล็กทรอนิกส์ของราชการ สำนักงานเขตสาทร*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2568, จาก <https://webportal.bangkok.go.th/sathon/page/sub/5138>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2564). *นโยบายและแนวทางการขับเคลื่อนการบริหารภาครัฐยุคใหม่ (ประชารัฐ)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2564). *คู่มือการดำเนินงานศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.
- Phromphithak, S., & Sukkasem, K. (2023). Community-based disaster management strategies for enhancing local resilience in Thailand. *Journal of Public Administration and Management, 15*(2), 45–59.
- Sirisomboon, P., & Ruangdej, T. (2022). Challenges and integrated approaches in Thailand's disaster management system. *Asian Journal of Disaster Prevention and Management, 10*(1), 22–35.
- Tantisomboon, W., & Boonraksa, N. (2022). Capacity building and performance development of civil defense volunteers in urban disaster response. *Thai Journal of Social Development, 18*(3), 101–118.